

ÇOCUK KİTABI SEÇİMİNDE RESİMLEMELERLE İLGİLİ OLARAK EBEVEYNİN DİKKAT ETMESİ GEREKEN BAŞLICA UNSURLAR

Cem Kara^{1*}

¹Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Bölümü, İstanbul

*cem.kara@marmara.edu.tr

Özet: Gelişim, ilerleme ve var olma mekanizmasında yerel ya da küresel kültür birikimlerinin yeni nesillere taşınabilmesi tartışılmaz bir gerçekliktir. Bu amaçla çocuk ve eğitimi öncelikli başlıklar arasında değerlendirilir. Çocuğa belirlenen düzeyde bilgi birikimi, birey bilinci ve özgüven gibi benzeri özelliklerin zamanla kazandırılması planı, yasal eğitim kurumları ile birlikte ebeveynlerin de başlıca görev alanları içine girer, girmelidir. Özellikle okul öncesi dönemle birlikte çocukluk evresi, temel edimlerin yerleştiği bir dönemdir. Bu dönemde alınan ve doğru bir eğitim planı ile doğrudan ilintili olan kitap okuma alışkanlığı çocuğa nitelikli örneklerin sunumuyla ilişkilidir.

Çocuk kitaplarındaki resimlemeler başlangıçta çocuğun kitaba karşı olan yaklaşımında ilgi kaynağına sebep olmaktadır. Bu durum dolaylı olarak bilgi materyali bağlamında eğitimi beraberinde getirirken diğer taraftan da okuma alışkanlığını tetiklemektedir. İdeal olarak resimlendirilmiş bir çocuk kitabı, çocuğun zihinsel ve duygusal gelişiminde önemli etkiler yaratırken, çocuğun yaratıcı zekasını ve estetik bilgi dağarcığını da destekleyip yeniliğe açık nesiller oluşturmayı amaçlar.

Bireyin temel gelişim basamaklarından biri olan kitap okuma alışkanlığında, çocuğun bilinçli bir şekilde yönlendirilmesi için ebeveyn kilit bir noktada durmaktadır. Ebeveyn bu yönlendirme sorumluluğu bağlamında seçmek istediği kitabın içerik değerlendirmesini yaparken, kitabın resimlenmesine dair unsurlarını da göz ardı etmemelidir. Bu bakımdan, ebeveyn yönünden resimleme başlığı altında dikkate alınması gereken başlıca unsurları şu tip sorgulamalarla özetleyebiliriz; Resimleme özgün bir tavır sergiliyor mu? Üslup açısından gerçekçilik ne kadar gerekli? Resimleme üzerine edinilmiş bilgilerin genel geçerliği ne açıdan önemli? Çocuk yaş gruplarına uygun bir resimleme mi? Metin - resimleme ilişkisi nasıl? ve Ebeveyn olarak sanat ve estetik alanında genel bilgi dağarcığı, deneyimi ne düzeyde?

Anahtar Kelimeler: Çocuk Kitabı, Resimleme, Kültür, Güzel Sanatlar, Eğitim.

The Main Factors That Parent To Pay Attention As Regarding To Illustrations On The Selection of Children's Book

Abstract: The carrying local or global culture of savings to the new generations is an undisputed reality on the mechanism of development, improvement and the existence. For this purpose child and his training is considered among the priority topics. The plan to gain the features such as knowledge, the individual consciousness and self confidence at a level determined to the child in time enters into the main task areas for parents with educational institution, should enter. Especially with the pre-school period and child stage is a period when basic abilities are settled. In this period, gained the habit of reading books that is directly related to the right with a training plan, associated with the presentation of qualified samples to the child.

In the illustrations of children's books lead to the source of attention on the approach to the book for child in the beginning. While this situation is directly bringing training in the context of information material, on the other hand it affects the reading habits. While an ideally illustrated children's books creating a major impact in the development of the child's mental and emotional, they support the child's creative intelligence and aesthetic knowledge structures and also aim to build innovative generations.

On the individual reading habit, which is one of the basic developmental stages, parent remains on a key point for directing to the child in a conscious way. While parent is making wishes to select content evaluation of the book in the context of responsibility of this guidance, he shouldn't ignore the elements about illustrations of the book, too. In this respect, we can summarize the main elements considered under the heading of illustration in the context of the parent like these inquire; Does the original illustration exhibits an attitude? How much Realism is required in terms of style? How important is the general validity of Information acquired on the illustration? Is it an appropriate illustration for the children's age groups? How is relationship of the text and illustration? How much do you have the general knowledge base and experience in the field of art and aesthetics as a parent?

Key Words: Children Books, Illustration, Culture, Fine Arts, Education.

1. GİRİŞ

1.1. Kısaca Kültür Kavramı

Sözlük anlamıyla 'Kültür' kavramı " tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" [1] olarak özetlenir. Kültür kavramının bu tanımında da yer alan ve önemli yapısal özelliklerinden biri; belirli bir süreç sonunda kazanılan tüm maddi ve manevi değerlerin zaman içinde statik kalmayıp, dinamik bir yapıda gelişime hatta değişime uğruyor olmasıdır. Buna ek olarak diğer önemli bir husus ise, kültür olgusunu, küresel kazanımların bütünü olarak değerlendirebildiğimiz gibi, aynı zamanda toplumların kendi kimliklerine ait geliştirdikleri değerlerin bütünü olarak da inceleyebilmemizdir. [2]

1.2. Çocuk ve Kültür

"Kültür, içgüdüsel ve kalıtsal değil, her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıklardır." [3] Tanımı genişletecek olursak; toplum içindeki bireyler, yaşayarak öğrendiği tecrübelerini, yeni nesillere katkı sağlayarak iletirler. Bu durum zaman içinde kültürel gelişimi sağlayabilir. Diğer bir deyiş ile kültürlerin zaman boyutu içinde doğal çevreye uyum göstermede yaşadığı zorunluluklar değişimi zorunlu kılar. Bunun sebebi ortaya çıkan yeni koşulların geleneksel yöntemlerle cevaplanaması olabilir. Kültürel gelişim ya da değişim, işte bu ihtiyaçlara yeni çözüm arayışları ile kendiliğinden meydana gelir. Bazen bu çözüm pek tabii ki gelişimin tersi yönünde de olabilir. [4] Kültürel gelişim ya da değişimin bu tanımı toplumda yeni neslin (çocukların) konumunu, kültürel kazanımlarının sürdürülüp ileri yönde gelişimi açısından önemli kılar. Yeni neslin eğitimi, bilinç, bilgi birikimi, özgüven, yaratıcılık ve benzeri yetilerin verilmesini sağlayarak hem yerel hem de küresel uygarlığın kazanımlarının devamlılığına ve hatta ileri yönde gelişimine katkı sağlayacaktır.

1.3. Eğitimde Resimli Çocuk Kitaplarının Önemi ve Değerlendirme Esasları

Yeni neslin eğitiminde, özellikle okul öncesi dönemle birlikte tüm çocukluk evresi, topluma katkı sağlayan birey olma yolunda temel edinimlerin kazandırılmaya çalışıldığı önemli bir evredir. Çocuğun gelişimindeki bu ilk

ve en önemli dönemin etkin eğitim materyallerinden biri 'Resimli Çocuk Kitapları'dır. Resimli Çocuk Kitapları çocuğun "hem duyarak öğrendiği sözcükleri (kavramları) görerek tanınmasını sağlar, hem de duymadığı sözcükleri (kavramları) görerek öğrenmesini sağlar. Duydukları ile gördükleri arasında ilişki kurmaya başlaması, düşünmeyi öğrenmeye başlaması demektir." [5] Resimli çocuk kitapları, bu gibi zihinsel aktivitelerin yerine getirilmesine, dilsel gelişime katkısı ile de çocuğun sosyal alanda olumlu bir yer almasına da yardımcı olur ve tabii ki hayal gücünü zenginleştirir, yaratıcılığı arttırır. Kitabın, bireyin gelişiminde her zaman vazgeçilmez bir kaynak olması bakımından, resimli çocuk kitaplarının kitap okuma alışkanlığı üzerinde olumlu etki yapması, ayırt edici bir özelliktir.

Tüm bu tespitler nedeniyle başarılı çocuk kitaplarının sayısı artması toplumun gelişimine yön vereceği ortadadır. Başarılı olarak nitelendirilebilecek çocuk kitaplarını ise üç temel unsur açısından değerlendirebiliriz. Bu nitelikler; kitabın yazınsal alanı, tasarım-üretim kalitesi ve resimlemeleridir. Yazınsal açıdan çocuk kitabının özellikleri şu şekilde olmalıdır; temasının tartışmaya meyil vermeyecek nitelikte açık ve belirgin, ana düşüncesinin eğlendirici, düşündürücü ve dinlendirici, konusunun çocuğun dünyasına uygun, planının mantıksal sırada ve bir düzen içinde, metin anlayışının çok basite indirgenmemiş bir kelime çeşitliliği şeklinde, çocuğun dilbilgisini geliştirici nitelikte, inandırıcılık açısından kahramanların özelliklerinde ise aşırılığa kaçılmamış olmalıdır. [6] Tasarım-üretim kalitesi bakımından da başarılı sayılabilecek bir çocuk kitabı, bir çocuğun kullanımı düşünülüp, yaş grubuna hitap eden boyutlarda tasarlanarak hazırlanmış, yazı karakteri büyüklüğü uygun seçilmiş, dayanıklı kağıda basılmış ve sağlam ciltlenmiş, temiz ve net baskısı yapılmış olmalıdır.

2. RESİMLEMELER AÇISINDAN ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ

2.1. Çocuk Kitabı Resimlemelerinde Dikkat Edilmesi Gerekenler ve Ebeveynin Konumu

Çocuk gelişimde görmenin, bilgi edinimi açısından oldukça etkin bir duyu olması, bilgi kaynağı olan kitaplarının resimsel yönünü vazgeçilmez yapar. Çocuğun çevre ile olan irtibatını destekleyerek duyuşsal, dilsel, bilişsel ve zihinsel kabiliyetini tetikleyecek olan çocuk kitaplarının bu özelliği üzerine gerekli hassasiyeti göstermek ve bilinçli seçki ile gelişimini yönlendirmek bir

bakıma zorunluluktur. Bu noktada eğitim kurumları ve özellikle ebeveynlere önemli sorumluluklar düşer. Acaba, başarılı olarak nitelendirilebilecek bir çocuk kitabının resimlemeleri hangi özelliklere sahip olmalıdır? Çocuk kitaplarının resimsel niteliğinden beklenen başlıca husuları şu başlıklar altında sıralayabiliriz; resimlemenin çocuk yaş gruplarına uygunluğu, resimleme ve metin arasındaki ilişki, illüstratörün özgün tavrı, gerçeklik olgusu ve genel geçer kurallar. Bu kriterlerin son bir özellikle de desteklenmesi gerekir ki bu; ebeveynlerin estetik bilgi birikim düzeylerinin geliştirilir olmasıdır.

2.1.1. Çocuk Yaş Gruplarına Uygunluk

Öncelikle; “unutulmamalı ki, her kitap bir çocuğa arkadaş, her resim de kitabın içeriğine açılan bir pencere gibidir.” [7] Bu nedenle çocuğun ilgisini çekecek düzeyde hazırlanmış bir resimleme ve bu resimlemenin de çocuğun yaş grubuna uygun şekilde yapılmış olması ilk kural gibidir. Peki, çocuk yaş grupları nasıldır? Çocuğun gelişim evrelerini özetle; 0-2 yaş bebeklik, 2-6 yaş ilk çocukluk dönemi (okul öncesi dönem) ve 6-13 yaş son çocukluk dönemi şeklinde sıralayabiliriz. [8] Özellikle 6 ya da 7 yaşa kadar olan ve okul öncesi dönem olarak adlandırdığımız evrede çocuk, birey olma yolundaki temel edinimlerini kazanır. “Resimli çocuk kitaplarına da en fazla ihtiyaç duyulan devre çocuğun bir metni sonuna kadar okumayı öğrendiği 7 yaş dönemine gelinceye kadar geçirdiği bu devredir... ..Bu dönemde hemen her yaşın kitabı ayrıdır, ayrı olmalıdır. Çünkü çocuk içinde yaşadığı çevreyi ve dünyayı tanırken her yaşta ayrı konularla ilgili sorular sorar.” [9] Yaş grubuna göre gelişen kitap içeriğinin yanında pek tabii resimlemelerin de değişmesi beklenmelidir. 2-4 yaş grubunda yer alan çocukların kendileri ve çevreleri arasındaki farklılıkları, parça ile bütün arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışmaları resimlemelerde ayrıntının olmaması sonucunu doğurur. 4-6 yaş grubundaki çocuklar için hazırlanan resimlemelerdeki ayrıntılar ise hayal gücünü geliştirir nitelikte olması beklenir. “Daha büyük çocuklara yönelik kitaplardaki resimlemeler ise, öykünün herhangi bir anını anlatmakla kalmamalı, öykünün etkisini güçlendirici nitelikte olmalıdır.” [10] İllüstratör bu noktada kendi insiyatifi daha çok kullanır noktaya gelebilir.

2.1.2. Metin ile Resimleme Arasındaki İlişki

Çocuk okunan yada okuduğunun karşılığını resimlemelerde görmeyi bekler. Resimlemelerin metnin içeriği ile çelişmemesi, olumsuz anlamlandırmalara meyil vermemesi önemlidir. Özellikle hikayenin kötü, çirkin ya da karmaşık karakterize edilmiş kahramanı çocuğun kitaba olan ilgisini zayıflatabilir.

Bu noktadan metin ile resimlemeler arasında kesin ya da değişmez bir birlikteliğin olması gerektiğini çıkarmak elbette tam manasıyla doğru olmayan bir tespitte neden olacaktır. Günümüzde metin ve metnin resimlendirilmesi arasında yeni bir denge vardır. Resimlemeler de artık metnin sahip olduğu gibi, ayrı bir anlatım diline sahiptir. Bir başka deyişle resimsel anlatımlar, metinde geçeni ortaya koymanın ötesinde, metnin planı ya da ana düşünceyle örtüşen ama bunun yanında yeni ve zengin ayrıntılara da sahip yeni bir konumdadır artık ya da böyle olmalıdır. Bu gelişme karmaşaya sebep olmayacak, algılamayı zorlaştırmayacak düzeyde tutulduğunda çocuğun hayal gücü ve yaratıcılık kazanımlarına katkı sağlayacaktır. Kitabı resimlendiren illüstratör, ortaya konan eser adına en az kitabı yazan yazar kadar önemli olduğu unutulmamalı, bu açıdan illüstratörün özellikle çocuk kitaplarında sergileyeceği özgür tavra izin verilmelidir.

2.1.3. Illüstratörün özgün tavrı

İllüstratörün özgür ve özgün tavrı ya da resimleme adına geliştirdiği kişisel söylemi, kitabın ilgi çekiciliğini artırma, yeni bir kitap için merak uyandırma, çocuk açısında ise kitaba olan ilginin çoğalmasıyla, estetik duyguların gelişmesine önemli katkılar sağlar. Çeşitli/değişik resimlendirme ifadeleri, çocuk için yeni bir dünya içine dalma şansı ve böylelikle de hayalgücünün olanaklarını genişletmek anlamına gelir. Alışagelmiş, kalıplaşmış ya da fotoğrafa yakın çizimlerden oluşan bir üslup çocuğun renkli, hassas ve meraklı yapısına kısa zaman içinde yetersiz gelecektir. Yeni, yaratıcı, özgün ve bilinçli üretimleri gerçekleştiren illüstratörlerin yapıtları çocuk duyarlılığını yakalama ve onlara daha çok hitap edebilme şansını yakaladığı unutulmamalıdır.

2.1.4. Gerçekçilik ve Genel Geçer Kurallar

“Çocuk resimlerinde, 12 yaşına kadar birebir benzetme kaygısı yoktur. O halde yapılan resimler benzetmeye çalışılmamalı, yani fotoğrafik bir yaklaşımla yapılmamalıdır.” [11] Çünkü, çocuk kendine has bir kurallar düzeni içinde gelişimine devam eder. Çocuklara ait bağımsız bakış açısı ile büyüklerin zaman içinde edindikleri sınırlamalar arasında bir bağ kurmanın olanağı yoktur. “Renk teorilerini, renk alışkanlıklarını, benzeyip benzememe ölçülerini, perspektifi, dikey ve yatayı, ağırlık merkezini, simetriyi, büyüklük, küçüklük oranlarını hep bu büyük kişiler icat etmiştir. Çocuğun böyle peşin yarguları ve bilgileri yoktur.” [12] Bu ayrımın farkına varan illüstratör ile çocuk dünyası birbirine yaklaşır. Çocuğun yenilikleri yadırgamayan ve hatta ilginç bulan

yapısı nedeniyle illüstratörün özgür ve özgün tavrı hayat bulur. Renk, şekil ve çizim gibi resimlemeleri oluşturan görsel unsurlar illüstratörün kendine özgü söylemi içinde yeniden şekilledirilir. Ebeveynin bu noktada, çocuk gelişimi ile ilgili kaygıları, yetişkinlere ait genel geçer kuralların ile resimlemeler arasındaki çelişkisi, çocuğun zihinsel gelişimi açısından yersizdir.

2.1.5. Ebeveynin Estetik Bilgi Birikimi

Ebeveyn, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına karşılık verdiği ve onun gelişimine yarar sağlayacağına inandığı kitap seçkisini yaparken bilinçli davranma sorumluluğuna sahip olmalıdır. Bu açıdan ebeveynlere bir takım görevler düşer. Öncelikle ebeveynin kendisini sürekli yenilemesi ya da güncel tutması için okuma ve araştırma yapma alışkanlığını yinelemesi gerekmektedir. Kitabın bilgi kaynağı olmasının yanında özellikle resimli çocuk kitaplarındaki bir başka önemli unsur olan resimlemenin de gereğini kavrayıp, çağdaş bakış açısını takip edebilmelidir. Bu amaçla ebeveynin görsel bilgi dağarcığının genişlemesi gerekir. Salt çocuk resimlemeleri konusunda değil tüm görsel sanatlarla ilgili üretimleri inceleme gayreti, ebeveynin çocuk kitabı seçiminde resimlemelerle ilgili ihtiyaç duyduğu estetik yargısını olumlu yönde geliştirecektir.

3. SONUÇ

Çocuk kitabı seçiminde resimlemelerle ilgili olarak ebeveynin dikkat etmesi gereken hususları özetlemek istersek eğer bir çocuk kitabının sahip olması gereken özellikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Çocuğun gelişim basamakları göz önünde bulundurularak, tercih edilen yaş grubunun ilgi ve ihtiyaçlarına uygun resimlemelerle hazırlanmış olması,
- Metnin ana hatlarıyla örtüşen ve aynı zamanda çocuğun hayalgücünü de yeterince tetikleyebilen yeni ve zengin resimsel ayrıntıların yer alması,
- Çocuğun duyarlılığını yakalayabilen ve onlara yeni yeni dünyaları ulaştırabilen illüstratörlerin özgün çalışmalarını yansıtması,
- Gerçeklik üzerine yetişkinlerin peşin yargılarından uzak, çocukların bağımsız düşünce yapısına uygun resimlemeleri içermesi.

Bu tespitleri değerlendirmek isteyen ebeveynin bilinçli bir seçim yapabilmesinin en önemli koşulu; sahip olduğu görsel bilgi dağarcığını doğru yönde geliştirecek araştırma, inceleme ve okumaları sürekli yapıyor olmasıdır.

4. KAYNAKLAR

- [1] <http://tdkterim.gov.tr/bts/> (15.04.2012)
- [2] http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/modul_pdf/211GS0085.pdf (15.04.2012)
- [3] Güvenç B., 1974. İnsan ve Kültür, *Remzi Kitapevi*, İstanbul, s. 103.
- [4] Güvenç B., 1974. İnsan ve Kültür, *Remzi Kitapevi*, İstanbul, s. 106.
- [5] Alpay M., ?. Çocuk ve Kütüphanesi (Okul Öncesi Dönem), *YA-PA*, İstanbul, s. 44.
- [6] Sağlam A.G., 2007. Anne-Baba ve Öğretmenlerin Okul Öncesi Çocuk Kitaplarını Değerlendirmesi, Y.L. Tezi, *Afyonkarahisar Kocatepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyonkarahisar, s. 33-36.
- [7] Yaren C., 2001. Çocuk Kitapları ve Resim, *Dünya Ekonomi-Politika Kitap*, Sayı 115: s. 9.
- [8] Yavuzer H., 2011. Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi, *Remzi Kitapevi*, İst., s. 29.
- [9] Alpay M., Anhegger R., 1975. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, *Cem Yayınevi*, İstanbul, s. 20.
- [10] Yaren C., 2001. Çocuk Kitapları ve Resim, *Dünya Ekonomi-Politika Kitap*, Sayı 115: s. 9.
- [11] Sarı N., 2006. Çocuk Kitapları İllüstrasyonları Üzerine Bir Araştırma ve Bir örnekleme, Y.L. Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, s. 85.
- [12] Alpay M., Anhegger R., 1975. Çocuk Edebiyatı ve Çocuk Kitapları, *Cem Yayınevi*, İstanbul, s. 35.